

Petőfi útja a Babits-életműben*

Petőfi Sándor recepcióját a halála óta eltelt időszakban áttekinteni szinte lehetetlen feladat. Petőfi jelenléte a magyar nemzet kulturális és közösségi életében egyedülálló jelenség. Erre mutatott rá Babits Mihály is az 1923-as Petőfi-esszéjében, mikor azt nyilatkozta: „Petőfi oly lélek, aki fölött a múltnak nincs hatalma”.¹

Babits száz évvel ezelőtt megfogalmazott gondolata kiállta az idő próbáját, hiszen Petőfi életének és költészetének hatása szüntelen az irodalomban. Egyrészt jó néhány költő példaképnek, poétikai modellnek tekintette (a XIX. század közepének „Petőfi-epigonjai” után a XX. század olyan jelentős alkotói, mint Ady Endre, Erdélyi József, Illyés Gyula, Juhász Ferenc), de írt hozzá verset a fiatal, pályakezdő nagy tehetség, József Attila, aki elődjét az 1923-as centenárium alkalmából *Petőfi tüze* című verssel köszöntötte, és gondolhatunk a közeli múlt irodalmából Szilágyi Domokos *Héjjasfalva felé* vagy Utassy József *Zúg március* című híres költeményére is. A Petőfi halála óta eltelt több mint másfél évszázadban több jelentős költő-író megemlékezett róla verssel, esszével, tanulmánnyal,² függetlenül attól, hogy poétikája, szerepvállalása azonosul-e elődjével vagy épp messze esik a Petőfi-modelltől. Ez utóbbi szerzők közé sorolható Babits Mihály is.

1901-ben a budapesti Magyar Királyi Tudomány-Egyetem magyar–francia szakára beiratkozó, majd 1903-ban már magyar–latin szakon alapvizsgáló Babits költőifilozófiai–világirodalmi szemlélete elsősorban Bodnár Zsigmond irodalomelőadásain; Alexander Bernát és Pauler Ákos filozófiatörténet-óráin; Becker Fülöp francia irodalomról tartott értekezésein, valamint Négyesy László stílusgyakorlatain formálódott. Babits leckeönyvének tanúsága szerint:³ a felsorolt tanárokon kívül többek között Gyulai Pál (*A magyar irodalom története*) és Beöthy Zsolt (*Petőfi költői jelleme, A magyar irodalom Petőfi és Arany korában*) kurzusait is hallgatta, de mivel fiatal bölcsész-hallgatóként még nem tulajdonított a költészetnek nemzeti funkciót, így sem Gyulait, sem Beöthyt nem tartotta példaképének. Babits az 1910-es *Petőfi és Arany* című tanulmányában Gyulai tömören fogalmazott, objektív ítéleteihez képest igyekszik Petőfi és Arany lelkébe látni. A XIX. századi hagyományos költőképeket újszerű megvilágításba helyezi: életrajzírás vagy poétikai értékelés helyett sokszor lélektani-pszichológiai fejtegetésekbe kezd. A vérmérsékletben és lélekben eltérő XIX. századi elődöket egymással szembeállítja: Aranyt melankolikus, Petőfit szangvinikus alkatnak tartja. Babits megállapítása szerint: Petőfi egészséges, örök fiatal, a jelen költője; Arany beteges, tépelődő és a múlt sebeit fájlatja. Az 1910-es tanulmányában olvashatjuk Babits sokszor vitatott kijelentéseit: „Petőfi nyárspolgár a zseni álcárcában. Arany zseni a

* A szerző a tanulmány megírásának idején MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült.

¹ Babits Mihály: *Petőfi Sándor*, in *Tanulmányok, esszék*, szerkesztette: Jankovics József, Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2005, 323.

² Ezekből az írásokból olvashatunk a tavaly megjelent *Petőfi Sándor emlékezete* című kötetben is: *Petőfi Sándor emlékezete*, szerkesztette: Margócsy István, Osiris Kiadó, Budapest, 2022.

³ Belia György: *Babits Mihály tanulói*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1983, 146–149.

nyárspolgár álarcában.”⁴ „Arany határtalanul modernebb Petőfinél. Petőfi határtalanul egészségesebb”.⁵

Noha Arany János öröksége, hatása sokkal jelentősebb a Babits-életműben, Babits álláspontját Petőfi és Arany megítélésében nem lehet csupán a nyárspolgár és a zseni különbségét kiragadva megítélni, hiszen Petőfi jelentőségét Babits sem tagadta. Petőfit optimista, erkölcsös, egészséges lelkű költőnek tartotta: „ennek a lelki egészségnek legtipikusabb tünete az őszinteség”.⁶ Babits megállapítása szerint Petőfi korának embere, „akarat erős és bátor, mint teljesen egészséges lélek; minden akadályt megvet, minden célt elér.”⁷ Babits csodálja Petőfi szerencsés személyiségét; költészetét pedig idézetekkel alátámasztva méltatja. Petőfi sokszínűségét bizonyítva különböző témájú és műfajú versekből idéz: *Válasz kedvesem levelére, Mily szép a világ! A Dunán, Szerelem-vágy, Javulási szándék, Hideg, hideg van ott kinn. A téli tájképei közül A téli esték, A téli világ és A puszta télen* alkotások esztétikai szépségét méltatja. Lelki karakter és költői tehetség együtt teremtik meg tehát Petőfi nagyságát: „És mint egészséges lélek, nem befelé néz, önmagát kínosan vizsgálva, hanem kifelé, benyomásokat várva. Voltaképp nem szubjektív költő. A benyomások iránti nagy fogékonysága teszi őt nagy leíróvá. Leíró költeményei a magyar költészet legmagasabb szintjén állanak.”⁸ S bár a kettős költőportré gondolatgazdag, a fiatal Babits tanulmánya nem az elődök költészettörténeti, irodalomtörténeti értelmezéséhez, hanem lelki alkatuk és vérmérsékletük különbségeinek árnyalásához nyújt érdemi elemzést. 1913-ban, a *Magyar irodalom* című munkájában Babits újabb kísérletet tesz Petőfi és Arany életművének elhelyezésére világirodalmi horizontba állítva. Lényegében költészetüket az európai irodalom áramában értékeli. Babits álláspontja szerint míg Arany fordíthatatlan és nemzeti érték, Petőfi fordítható és világirodalmi érték: „Petőfi a legkönnyebben fordítható költő, [...] egyénisége sokkal érthetőbb és érezhetőbb a külföld számára, mint Aranyé. [...] Petőfi [...] a nagy európai közösség költője, [...] a világszabadság lantosa valóban híven fejezi ki korának európai eszméit.”⁹ Ebben a tanulmányában Babits kijelenti, hogy „Petőfi az első világhírű magyar költő”.¹⁰

Babits a század elején még nem tulajdonított nemzeti funkciót a költészetnek: egy modernebb, dekadens, elsősorban világirodalmi mintákból táplálkozó, az esztétikai minőséget előtérbe helyező verseszményt képviselt. Baudelaire–Verlaine költészetéből kapott ihletést a versíráshoz, de a franciák mellett az angol és az amerikai költészet is vonzotta: Swinburne, Longfellow és E. A. Poe zeneisége, verstani bravúrja is inspiráló volt számára. Babits a világirodalom változatos színeit ízlelgette: az antik görög-latin klasszikusok és a XIX. századi líra nyomán a szövegalkotás új lehetőségeit próbálgatta. Babits első két kötete (*Levelek Iris koszorújából; Herceg, hátha megjön a tél is!*) többféle szólammal játszik. Az eltérő mintákat integráló formai-tematikai sokszínűségben elsősorban világirodalmi allúziók sejlenek fel a fiatal Babits költészetében.

⁴ Babits Mihály: *Petőfi és Arany*, in Uő: *Tanulmányok, esszék*, i. m., 315.

⁵ Uo., 307.

⁶ Uo., 306.

⁷ Uo., 310.

⁸ Uo., 310.

⁹ Babits Mihály: *Magyar irodalom*, in Uő: *Esszék, tanulmányok I.* Szerkesztette: Belia György, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1978, 241.

¹⁰ Uo., 268.

Az első világháború kitörése, annak vészterhes légköre világnézeti változást hozott pályáján. A pusztító háború gyötrelmeiben mélyen megrendült Babits Kanthoz fordul, elsőként a német filozófus békegondolata ad neki lehetőséget, hogy kimondhassa a békeeszmé szükségességét *Kant és az örök béke* című írásával: „Én a szélesebb intelligenciára óhajtottam hatni. Nekem nem is Kant volt a fontos, hanem a békegondolat, amit Kant kifejez. [...] Nem az a kérdés itt többé [...] vajon az örök béke lehetséges-e (mint gondoljuk) - vagy nem lehetséges. Úgy kell cselekednünk, mintha lehetséges volna. [...] Tégy meg mindent ezért a nagy célért! – mert ez kötelesség!”¹¹ A pacifista Babits mindennél jobban várta a háború befejezését. Az 1918-as őszirozsás forradalommal a politikai rendszer megváltozását, a várva várt béke eljövételét remélte, és szokatlan aktivitást fejtett ki ennek érdekében. A háborút követő forradalmak idején belesodródott a politikai eseményekbe. 1918. október 30–31-én a matematikus-filozófus, Dienes Pállal, egykori tanítványával, a későbbi költő-műfordító Komjáthy Aladárral és az akkor még középiskolás, később földrajztudóssá lett Markos Györggyel¹² Budapest utcáit járta. A Belvárosi Kávéházban az összegyűltek biztatására elszavalta Petőfi királyellenes verseit (*Itt a nyilam! Mibe löjjem?, Akasszátok föl a királyokat*). 1918 őszen szenvedélyes hangú röpiratot fogalmazott meg Petőfi *Itt a nyilam! Mibe löjjem?* versének refrénjére is utalva *Éljen a köztársaság!* címmel. A kiáltvány Petőfi *Készülj, hazám* című versének gondolatmenetét is követve a republika mellett foglalt állást: „Testvérek! A magyar nép kivívta szabadságát. Nem a királytól kapta: önmaga vívta ki. A királytól nem kapta volna meg sohasem. A magyar népen ma már senki sem uralkodik: csak a király. [...] Testvérek! Ne engedjétek magatokat kijátszani! Le a született és fizetett népgyilkosokkal! Éljen a Köztársaság! Amíg király lesz, mindig lesz háború!”¹³ Babits 1918 őszen élte át először Petőfi szerepfelfogását, mikor Habsburg-ellenes megmozdulásokban követelte a Károlyi-kormánytól, hogy mondja ki a trónfosztást. Bizakodva tekintett a forradalmi változásokra,¹⁴ s ekkor még nem sejtette, hogy életének legvizsgontagságosabb időszaka következik.

Az 1918-as esztendő tehát fordulópontot jelentett Babits Petőfi-értelmezésében, mivel már nem csupán egészséges, optimista lelkiületét, tájképeinek gazdagságát, fordíthatóságát méltatta, hanem átélte Petőfi forradalmi szerepvállalását. 1919. február 15-én az Új Világban közölt, később sokat támadott *Az igazi haza. Cikk a Szózatról* című írásában Vörösmarty *Szózat* című versének sorain keresztül, de a világháborús összeomlás utáni válsághelyzetben értelmezi a nemzet és az Emberiség viszonyát, s

¹¹ Babits Mihály: *Kant és az örök béke*, in Uő: *Esszék, tanulmányok I.*, i. m., 343.

¹² Dienes Pál, Komjáthy Aladár és Markos György nevét említi Szénási Zoltán: *Az irodalmi szöveg instabilitása és a műalkotás változó kontextusai, Babits Mihály Fortissimójáról*, in *Hungarológiai Közlemények* 2020/4, 35.

¹³ Babits Mihály: *Éljen a köztársaság!*, OSZK Fond III/1563/38. A gépirat teljes szövegét közli: *A vádlott: Babits Mihály, dokumentumok 1918-19-ből*. Szerkesztette: Téglás János, Tótfalusi Tannyomda, Budapest, 1996, 10–11.

¹⁴ *Az első pillanatban* című írásában szenvedélyesen ünnepelte a forradalom „csodaszerűségét”: „Pusztán emberi szempontból nézve a magyar forradalom valóságos csoda volt. [...] Micsoda forradalom ez? Polgári forradalom? Negyvennyolcas szabadságforradalom? [...] Magyar vagy emberi? [...] Máshogyan látja minden párt, máshogyan minden osztály, igazán mint egy varázstüneteményt: mindenki a maga szíve szerint látja! És mindegyik mást is vár tőle: más eredményeket, más tendenciát!” Babits Mihály: *Az első pillanatban*, in *A vádlott: Babits Mihály...*, i. m., 8.

továbbra is a világbéke etikai elkötelezettje marad.¹⁵ Babits háború utáni tevékenysége: közéleti és kulturális szerepvállalása, az egyetemi tanári kinevezése, *Az igazi haza* című cikk a tanácsköztársaság bukása után visszatetszést keltett. Retorziók sora következett: 1919 júniusában tanári pályafutása véget ért. Az 1919-es cikkében kifejtett haza- és nemzetfogalomra hivatkozva elvesztette állását; 1919 decemberében a Középiskolai Tanári Fegyelmi Bizottság vizsgálatot indított ellene; 1920 februárjában a Petőfi Társaság tagjai közül (Móricz Zsigmonddal együtt) kizárták; majd márciusban egy fegyelmi határozattal nyugdíjának elvesztésére ítélték. 1919-ben a politikai csalódással párhuzamosan poétikai fordulat is bekövetkezett pályáján: a világirodalmi mintákkal kísérletező költőből értékvédő művész lett. Az 1920-as években jó néhány költeménye rávilágít a tragikus történelmi tapasztalok igazságára, a háborút veszített ország gyötrelmeire, a sokat szenvedett magyarság küzdelmére. A trianoni békeszerződés után megszaporodnak a *Csonka Magyarország* sorsát sirató fájdalmas szövegei. Az 1920-as évektől előadásaiiban, ünnepi beszédeiben is jellemző a hazafias művekre való intenzív reflektáltság.

Az 1923-as Petőfi-centenárium alkalmával hivatalosan megemlékeztek a költőről, de a forradalmi verseit idézni nem merték. Sajátos megnyilvánulása a Petőfi-kultusznak, hogy jelképpé növesztett figurája állandóan politikai viták kereszttüzébe került. Petőfi világszabadságról ábrándozott: vezéralakja időszerű lett volna, de Trianon után hiába méltatták díszbeszédekkel, ünnepségekkel Petőfi korának szellemiségét, eszméjét, ha nem érthették őt igazán. A Petőfi körül kialakult vitákra reflektál a Nyugat 1923-as januári Petőfi-émlékszámban¹⁶ Schöpflin Aladár is, a következő kijelentéssel: „Talán az eljövendő nemzedék majd megpróbál a mostani közvélemény elé állított, mindenféle célokra meghamisított Petőfi helyett egy másik, igazabb Petőfit megismerni.”¹⁷ Schöpflin állítása egybecseng Babits 1922 decemberében fogalmazott *Petőfi* című tanulmányával és szintén a Nyugat Petőfi-émlékszámban megjelent *Petőfi koszorúi* című versével. Az Országos Széchényi Könyvtárban található kézirat szerint a vers eredeti címe *Petőfi hírneve* lett volna, s Babits a kézirat mellé a következő ceruzairású fogalmazványt készítette: „Ezt üzenem: elég a frázisból! Ne csináljatok Petőfiből is frázist! Ha nem ismeritek, vagy nem akarjátok ismerni az igazi arcát: inkább ne is beszéljétek róla! És főleg: ne gondoljátok, hogy Petőfi úgy gondolkozott, mint ti! Vagy ha azt hiszitek, hogy az ő világnézete ma már nem igaz vagy nem aktuális; ne ünnepljétek.”¹⁸ Az 1923-ban megjelent *Petőfi* című írásában is azt hangsúlyozta: „ha a mai ünneplőket látom, sokszor elszorul a szívem, és kétkedve kérdem: azt ünneplik-e ezek Petőfiben, aki ő volt?, s nem csak magukat ünneplik-e? Mily egészséges haraggal fordulna ma némely ünneplője ellen ő, aki oly rettenetes versben

¹⁵ Az 1919-es esztendő – a kommunizmusból való kiábrándulás – világnézeti változást hozott Babits pályáján, de a nemzetről, a hazáról, a kultúráról és a világképről való alapkonceptiója lényegében nem változott. Vö. Sebők Melinda: *Remény és csalódás. Babits művészi-emberi útjának stációi 1918–1920 között*, in *Hitel* 2019/10, 91–98.

¹⁶ A Nyugat 1923-as januári számában Petőfiről megemlékezik Babits Mihály, Schöpflin Aladár mellett Kosztolányi Dezső, Bányai Kornél, Kuncz Aladár, Krúdy Gyula, Laczkó Géza, Szép Ernő, Pataki József, Földessy Gyula, Szabó Lőrinc és Gellért Oszkár is.

¹⁷ Schöpflin Aladár: *Petőfi-szemponatok*, in *Nyugat* 1923/1, 43.

¹⁸ OSzK Fond III. / 1855/ 10. *Babits Mihály kéziratai és levelezése I. kötet*. Összeállította: Cséve Anna, Kelevész Ágnes, Melczer Tibor, Nemeskéri Erika, Papp Mária, Argumentum – Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1998, 201.

átkozta meg a terméketlen fügefát: *Avagy virág vagy te, hazám ifjúsága?* Mondom, elszorul a szív, kételkedik az agy, és keserű vers kívánczik az ajkakra.”¹⁹ Ez a keserű vers lett: a *Petőfi koszorúi*.

„Hol a szem, szemével farkasszemet nézni?
Ki meri meglátni, ki meri idézni
az igazi arcát?
Ünnepe vak ünnep, s e máj napoknak
Szűk folyosóin a szavak úgy lobognak,
mint az olcsó gyertyák.”²⁰

A *Nemzeti dal* retorikáját is idéző *Petőfi koszorúi* egyfajta kiáltvány és tiltakozás a megcsúfolt eszmék ellen. Babits a nemzetét féltő, az erkölcsi helytállásért küzdő költőként szólal fel, s szembe mer nézni a fájdalmas igazsággal: noha Petőfi a nemzetért való küzdelem, a bátorság, a szabadság, a hazaszeretet hőseként él a magyarság emlékezetében, nem ünnepelhetik azok, akik gyáván elfordulnak az eszméitől. Babits alkalmi verse nyíltan feltárja a Petőfi-ünnepségek ellentmondásait. Az emberek többnyire anélkül emlékeznek, hogy valóban átéreznék a lánglelkű Petőfi áldozatvállalását, „csak a vak Megszokás”, „a süket Hivatal” hozza koszorúit. Babits a centenáriumi költeményében az ifjúságot arra biztatja, hogy merjen küzdeni a szabadságért, az igazságért. A vers elejére helyezett mottó: „Avagy virág vagy te hazám ifjúsága” Petőfi: *A magyar ifjakhöz* költeményének intertextusa. Az 1923-as *Petőfi-tanulmányt* záró vers, a *Petőfi koszorúi* szintén a magyar ifjúságot szólítja meg: „Avagy virág vagy te, hazám ifjúsága? [...] Kelj, magyar ifjúság, légy te virág magad!”²¹ A költeményt bevezető tanulmány is egy ifjú, pontosabban egy „gyermeki” kedélyben jelöli meg Petőfi kivételes emberi és alkotói tulajdonságát. Az érték- és időszembesítő költemény a tragikus jelent veti össze a dicső múlttal. Egykor, Petőfi korában a szabadság csillaga volt a magyar, 1923-ban már csak a sorsába beletörődő, börtönbe zárt rab. A fiatalok pedig nem merik meglátni, nem tudják megérteni a múlt század eszméit:

„Szabadság csillaga volt hajdan a magyar,
de ma már maga sem tudja hogy mit akar:
talány zaja, csöndje
és úgy támolyog az idők sikátorán,
mint átvezetett rab a fogház udvarán
börtönből börtönbe.

Ki ünnepli ŐT ma, mikor a vágy, a gond
messze az Övétől, mint sástól a vakond
avagy gyáván bújik,
s a bilincses ajak rab szavakat hadar?

¹⁹ Babits Mihály: *Petőfi*, in Uő: *Tanulmányok, esszék*, i. m., 325.

²⁰ Babits Mihály: *Petőfi koszorúi*, in *Nyugat* 1923/1, 1.

²¹ Uo., 1.

Csak a vak Megszokás, a süket Hivatal
hozza koszorúit.”²²

A reményvesztett költemény fájdalmas, számonkérő kérdéseit és kijelentéseit azonban felváltja a lelkesítő felszólítás, a jövőbe vetett bizakodás. Az ifjúság hozzáállása talán változni fog, leküzdi félelmeit, újra mer harcolni a szabadságért, az igazságért, a hazug koszorúkat pedig letépi Petőfi emlékéről. Erre utal az agitatív vers himnikus, emelkedett zárata is:

„Kelj, magyar ifjúság, légy te virág magad!
Nem drótos fűzérbe görbítve – légy szabad
virág szabad földön!
hogy árván maradvá megrablott birtokán
mondhassa a magyar: »Kicsi az én szobám,
kicsi, de nem börtön!«

Avagy virág vagy te?... légy virág, légy vigasz!
Legyen lelked szabad, legyen hangod igaz
az Ő ünnepségén:
Koporsó tömlőcét akit elkerülte,
most hazug koszorúk láncait ne tűrje
eleven emléken!”²³

A *Petőfi koszorúi* tiltakozás a hazug eszmék ellen. Babits korokon átívelő igazságokra mutat rá: csak akkor vagyunk méltóak Petőfi nevében szólni, ha képesek vagyunk megérteni a múlt tragikus igazságait és újra fel merünk szólalni a haza szabadságáért.

Mikor Babits 1929. február 27-én Farkas Gyula, irodalomtörténész meghívására a Collegium Hungaricum szervezésében a berlini Humboldt Egyetem nagytermében²⁴ előadást tartott a magyar irodalom legnagyobbjairól, német nyelven felolvasott beszédében²⁵ is utalt Magyarországon trianoni veszteségeire. A XIX. századi költők közül többek között a nemzeti forradalom dalnokát, Petőfit, a túlérzékeny Aranyt és a nemzete problémáihoz láncolt, tragikus lázban égő Vörösmartyt méltatta: „Jellemző tény,

²² Uo., 1.

²³ Uo., 1.

²⁴ A német fővárosban találkozott többek között Farkas Gyulával; az akkor Berlinben tanuló, később rendezőként és színházigazgatóként ismert Németh Antallal; a későbbi vallás- és közoktatásügyi miniszterrel, Keresztury Dezsővel; Kánya Kálmán berlini követtel; valamint a német tudományos és szellemi élet vezetőivel, többek között Becker kultuszminiszterrel; németországi népszerűsítőjével, Stefan I. Kleinzel és Walter von Molo, osztrák költővel. Vö. Sebők Melinda: *Babits Mihály Berlinben*, in „*Gondos elmerülés a részletekben*”. *Tanulmányok a Babits kritikai kiadások filológiai és textológiai kérdéseiről* 2. Szerkesztette: Major Ágnes, Mátyus Norbert, Szénási Zoltán, Reciti Kiadó, Budapest, 2023, 197–209.

²⁵ Turóczi-Trostler József német fordításában olvasta fel előadását. Babits Farkas Gyula javaslatára *Tanulmány a magyar irodalomról (francia közönség számára)* című írását fordította le német nyelvre, ami 1927-ben a Nyugatban, majd Gyergyai Albert francia fordításában a La Revue Mondiale 1928. júliusi számában is megjelent.

hogy 1848-ban, közvetlen a forradalom előtti izgatott időben is, a három legnagyobb magyar költő, Vörösmarty, Petőfi és Arany – a két utóbbi az új, népies iskola zászlóvivője – Shakespeare fordítására szövetkeztek. Ki feledheti, hogy ebben az emlékezetes esztendőben Magyarország nemzeti ügye válhatatlanul összekapcsolódott az európai szabadság és haladás ügyével? [...] Petőfi idealizmusa a magyarság nagyszerű józanságával párosul, van benne valami ős-emberi s ős-ifjúi frissesség: Petőfi az eszmék költője, melyekért az életét adta, de egyszersmind a legegészségesebb szerelmi dalok s a legszűzebb realizmusú leírások költője is.”²⁶ Babits berlini beszédében kiemelte, hogy Petőfi korában Magyarország nemzeti ügye válhatatlanul összekapcsolódott az európai szabadság és haladás ügyével. Mindemellett Petőfit (Arany és Vörösmarty mellett) a legnagyobb magyar költők közé sorolta.

Később, 1935-ben a Vörösmarty Irodalmi Társaság elnöke, Szarka Géza és egykori évfolyamtársa, György Oszkár meghívására *A mai Vörösmarty* címmel előadást tartott Székesfehérváron. 1935-ös székesfehérvári *A mai Vörösmarty* című ünnepi beszédében arról nyilatkozott, hogy bár Vörösmarty művészete egyik legmeghatározóbb fiatalkori élménye, mégis Petőfi- és Arany-versek voltak az első irodalmi emlékei: „Én gyermekkoromban Petőfiből, Aranyból jöttem rá először, hogy mi a költészet.”²⁷

Az 1936-ban megjelent *Az európai irodalom történetében* Petőfi költészetét az európai líra magaslataihoz méri, s világirodalmi kontextusba helyezi: „A legnagyobbakban [...] egymásba fogóznak, kimagasolva a nemzeti tömegekből, mint Shelley Aiszkhüloszba, s Petőfi Shelleybe, a megértés minden nehézségén át. Egymást gazdagítják, s egymásban magát Európa lelkét.”²⁸ Vörösmarty és Arany mellett a legnagyobb Shakespeare-fordítóként méltatja: „A magyar Shakespeare-kultusz eleinte nagyon is jó úton indult el. Akik kezdték, lírikusok voltak és autodidakták: Vörösmarty s Arany és Petőfi. Őket nem elméletek vezették, hanem költői ösztönük. Shakespeare az ő kezükben az lett, ami igazában és eredetileg volt: költészet. És hatott az ő költészetükre is, mély és gazdagító hatással.”²⁹ Ugyanakkor Babits *Az európai irodalom történetében* szinte megismétli az 1910-es Petőfi és Arany esszéiben foglaltakat: „De Petőfi, mint egy tiszta tükör, tükrözte a valóságot. Ő, ahogy mondtam, a jelen embere volt. Nála a benyomás azonnal tovaszállt; Aranynál nem így. Aranynál megmaradt mint emlék, s folyton színezte az újabb benyomásokat. Lassankint fölgyűlt, és kínzó teher lett: a múlt terhe. Arany nem volt oly egészséges lélek, mint Petőfi.”³⁰

Összegezve megállapítható tehát, hogy Babits minden Petőfiről szóló írásában és beszédében kiemeli a XIX. századi költő ifjúságát, optimizmusát, nyelvének egyszerűségét és egészséges lelkiületét. Petőfi hazafiságát, forradalmi szerepvállalását

²⁶ Babits Mihály: *Tanulmány a magyar irodalomról (francia közönség számára)*, in Uő: *Esszék, tanulmányok II.*, i. m., 118.

²⁷ Babits Mihály: *A mai Vörösmarty*, in Uő: *Esszék, tanulmányok II.*, i. m., 301.

Babits ifjúkori, kéziratban maradt zsengei között is találunk Petőfit megszólító költeményt: „Jó Petőfi, elveszlek, / Nem beszéltem veled régen, / Pedig aki téged is el- / Feled, nagyon feledékeny.”

A kéziratos szöveget idézi: Gál István: *Petőfi világirodalmi rangjáról*, in Gál István: *Babits Mihály. Tanulmányok, szövegközlések, széljegyzetek*, Argumentum Kiadó, Budapest, 2003, 212.

²⁸ Babits Mihály: *Az európai irodalom története*, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1979, 186.

²⁹ Uo., 100.

³⁰ Uo., 231.

azonban csak a világháborút követően érthette meg. Később, 1923-as *Petőfi* című esszéjében, a *Petőfi koszorúi* versében és az 1929-es berlini beszédében is időszerűségét, a történelmi traumák után újraértelmezhető korszerűségét hangsúlyozta. Az első világháború és a trianoni veszteségek után már átfogóbb és árnyaltabb képet ad elődjéről. A kor történelmi változásainak tükrében gazdagodik a Petőfiről kialakult képe. A fiatal Babits a forradalmár Petőfit nem értette meg teljesen, de ezért előbb a *Petőfi koszorúival*, majd a berlini beszédével nemzetközi fórumon nyújtott neki elégtételt, ezt bizonyítja Berlinben felolvasott méltatása is: „Petőfi, a nemzeti forradalom dalnoka [...] s nincs a világirodalomban költő, kinek lelke előtt az Emberiség álmait vezető tűzszlopok oly tiszta és egyszerű fénnel ragyognának, el nem fődve a Valóság ködétől, vagy a Lehetőségek korlátjaitól.”³¹

³¹ Babits Mihály: *Tanulmány a magyar irodalomról*, in *Uő: Esszék, tanulmányok II.*, i. m., 118.